

Kmieciak, Zenon

Nowości radzieckiej literatury : (B. Jesin, Putieszestwije w proszłoje ; G. Pietrjakow, Marksistskaja robocza pieczat)

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 23/4, 107-109

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Oceniając ogólnie pracę Lewandowskiego, trzeba stwierdzić, że autor wykorzystał dostępne źródła dotyczące tematu i przedstawił całokształt spraw związanych z funkcjonowaniem przemysłu poligraficznego w Warszawie. Pewien niedosyt odczuwa się przy lekturze, gdy chodzi o ukazywanie wpływu zachodzących w czasopiśmie przemian na przekształcenie i rozwój poligrafii.

Zenon Kmiecik

Nowości radzieckiej literatury z dziedziny historii prasy.

Ukazały się ostatnio dwie prace historyków radzieckich, które swym zasięgiem obejmują dzieje prasy rosyjskiej od połowy XIX w. do wybuchu I wojny światowej. Autorem pierwszej pt. *Putieszestwiye w proszloje* jest wykładowca na Wydziale Dziennikarstwa Uniwersytetu Moskiewskiego B. Jesin; druga, pt. *Marksistskaja rabocza pieczat'* pióra G. Pietrjakowa, przeznaczona jest dla studentów dziennikarstwa. Obie wydane zostały w Moskwie w 1983 r.

Jesin jest doświadczonym badaczem prasy rosyjskiej XIX w., mającym w swym dorobku naukowym kilka monografii historycznych. Ostatnia jego praca omawia czynniki, które złożyły się na powstanie i funkcjonowanie nowoczesnej prasy rosyjskiej. Autor charakteryzuje sylwetki głównych twórców nowożytnej prasy codziennej, przedstawia historię różnych czasopism oraz podkreśla te wszystkie elementy postępowe w prasie rosyjskiej, które świadczyły o jej żywotności i atrakcyjności. Przy lekturze pracy Jesina historykowi prasy polskiej nasuwają się spostrzeżenia dotyczące wielu podobieństw między czasopiśmiennictwem polskim i rosyjskim.

Zarówno prasa polska w Królestwie, jak i prasa rosyjska przeznaczone były dla czytelników wywodzących się z warstw oświeconych: inteligencji, ziemiaństwa, mieszczaństwa. Dla chłopów tu i tam wydawano pisma tygodniowe charakteryzujące się przystępnością formy i treści. Postępowa grupa inteligencji rosyjskiej wydawała specjalnie dla chłopów „Sielskij Wiestnik”. Inne pisma rosyjskie do chłopów nie docierały jako zbyt dla nich trudne. Dla chłopów w Królestwie Polskim wychodziła „Gazeta Świąteczna” Konrada Prószyńskiego, redagowana w podobny sposób jak „Sielskij Wiestnik”. Różnice między obu pismami widoczne były w liczbie płatnych prenumeratorów: w 1900 r. „Sielski Wiestnik” miał 70 tys. abonentów, podczas gdy „Gazeta Świąteczna” osiągała zaledwie 12 tys. Z innych pism polskich docierała do chłopów w Królestwie jedynie „Zorza”.

Istniały również różnice między prasą polską a rosyjską w wykorzystaniu nowoczesnych źródeł informacji. Prasa rosyjska, mająca kilkakrotnie więcej płatnych prenumeratorów, dysponowała większymi funduszami na wprowadzanie różnych innowacji technicznych. Już na początku lat sześćdziesiątych XIX w. główne organy petersburskie nawiązały kontakty z zachodnioeuropejskimi agencjami informacyjnymi i zamieszczały ich telegramy. Polskie pisma w Warszawie na szerszą skalę kontakty takie zaczęły nawiązywać dopiero na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX w.

Ciekawe są te fragmenty pracy Jesina, które omawiają czytelnictwo czasopism wśród robotników Moskwy. Ukazując stan oświaty wśród nich, autor dochodzi do wniosku, że czytelnikami prasy w końcu XIX w. mogli być nieliczni przodujący

robotnicy. Dochodziły do nich takie m.in. pisma, jak „Kurier”, „Moskowskij Listok”, „Moskowskije Wiedomosti”, „Politiczeskije Wiedomosti” „Russkoje Słowo”, a także marksistowska prasa nielegalna.

Czytelnictwo prasy legalnej kształtowało się wśród robotników Warszawy podobnie, jak wśród proletariatusy Moskwy. Na przełomie XIX i XX w. jedynie w nieznanym procencie robotnicy ci byli odbiorcami różnych dzienników; później zaczęły powstawać gazety specjalnie obliczone na czytelników z tych warstw. Do tego rodzaju czasopism zaliczają się „Dziennik dla Wszystkich” i „Kurier Polski”.

W końcowych fragmentach pracy autor omawia różne projekty zorganizowania w Petersburgu wyższych kursów dla dziennikarzy rosyjskich. Pierwszy pomysł powołania do życia kursów dla dziennikarzy, który narodził się w 1902 r. wśród dziennikarzy petersburskich, nie został zrealizowany. Dopiero w 1905 r. grono postępowych działaczy udało się zorganizować takie kursy, na których wykładano elementy prawa, ekonomii polityczną, historię literatury powszechnej, prawo sądowe, finansowe i policyjne, powszechną historię teatru, historię sztuki, a także uczo-no pisanie reportaży.

Również w środowisku dziennikarzy polskich w Królestwie planowano w 1910 r. zorganizowanie wyższych kursów dla dziennikarzy, ze względu jednak na brak wystarczających funduszy projektu tego nie zrealizowano.

Władze carskie długo wzbraniały się przed wyrażeniem zgody na cyrkulowanie legalnej prasy marksistowskiej w Rosji. Możliwości takie zaistniały dopiero, gdy system carski został nadwreżony w czasie rewolucji 1905—1907. (Pierwsze trwałe legalne pismo marksistowskie polskie pt. „Wiedza” powstało w 1906 r. w Wilnie). Pod koniec 1910 r. działaczom bolszewickim udało się wraz z mieńszewikami zorganizować i wydawać w Petersburgu legalną gazetę partyjną pt. „Zwiezda”, której pierwszy numer ukazał się 16 grudnia. Nad sprawami pisma czuwał zespół działaczy partyjnych na czele z W. I. Leninem.

Zasługą Pietrjakowa jest przedstawienie zespołu ludzi, którzy kierowali pismem i zapewniali mu stałą egzystencję. Przypomina on, że wiele dla pisma uczynili poseł do III Dumy Państwowej Mikołaj Poletajew oraz Konstantin Jermiejew, który pełnił funkcję redaktora i wydawcy. Ukazuje związki Lenina z pismem i skrzętnie wykorzystuje jego artykuły ukazujące się na łamach „Zwiezdy” i innych pism marksistowskich w Rosji.

Drugim pismem marksistowskim była bolszewicka „Mysl” wydawana w Moskwie. Szczególnie dużo miejsca poświęca Pietrjakow omówieniu treści powstałego 22 kwietnia 1912 r. pierwszego dziennika marksistowskiego w Rosji — gazecie „Prawda”. Inicjatywa jej założenia wyszła od klubu robotniczego — Towarzystwa Oświatowego Stasiulewicz, jednego z legalnych ośrodków bolszewickich w Petersburgu. Członkowie tego klubu przeprowadzili pierwszą zbiórkę funduszy potrzebnych na założenie codziennego pisma, które rozchodziło się w dziesiątkach tysięcy egzemplarzy wśród załóg robotniczych w fabrykach; czytano je tam zbiorowo i przekazywano z jednego wydziału do drugiego. Pismo to silnie angażowało się w bieżącą walkę polityczną, publikując w każdym numerze korespondencje z przebiegu wystąpień robotników w różnych miastach Rosji. „Prawda” angażowała się bezpośrednio w walkę mas, drukując ogłoszenia o strajkach, bojkocie przedsiębiorców, listy łamistraszków oraz inicjując zbiórki darów dla strajkujących; była legalną trybuną walki proletariackiej w okresie wzniesienia fali rewolucyjnej w Rosji.

Autor skrupulatnie odnotowuje i cytuje wszystkie artykuły Lenina drukowane w „Prawdzie” i ukazuje jego wpływ na kierunek tego pisma. Podkreśla, że informacje zamieszczone w „Prawdzie” i zawarte w nich oskarżenia stanowiły wypowiedzenie wojny całemu systemowi rządu w Rosji. Czytanie zbiorowe zawartych tu materiałów i dyskusje nad nimi sprzyjały wyrastaniu działaczy rewolu-

cyjnych spośród robotników. Pismo miało sieć korespondentów terenowych, zwolenników jego programu, którzy byli bezpośrednio zaangażowani w walkę ideową prowadzoną przez bolszewików.

Zespół redakcyjny nie ograniczał się do prowadzenia walki o sprawy bytowe robotników, ale interesował się również życiem chłopów. „Prawda” zamieszczała korespondencje chłopów i popierała ich dążenia, domagała się konfiskaty całej ziemi obszarnej na rzecz chłopów.

Na końcu pracy zamieszcza autor teksty ciekawszych artykułów i korespondencje robotników drukowanych przez „Zwiazdę” i „Prawdę”, co ułatwi czytelnikowi zapoznanie się z celniejszymi wypowiedziami obu pism.

Omawiane prace niewątpliwie zainteresują czytelnika polskiego zajmującego się historią prasy, gdyż umożliwią mu poznanie różnic i podobieństw między prasą obu narodów.

Zenon Kmiecik

Tarnów. Dzieje miasta i regionu, t. 2: Czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej, pod red. F. Kiryka, Z. Ruty, Tarnów 1983, ss. 728, ilustr.

Opublikowanie przed kilku laty pierwszego tomu monografii Tarnowa spotkało się z dużym zainteresowaniem czytelników, których nie przeraziła wysoka jego cena. I oto na rynku wydawniczym ukazał się drugi tom dziejów miasta i regionu tarnowskiego, obejmujący czasy rozbiorów i Drugiej Rzeczypospolitej. Znalazły się w nim publikacje doświadczonych badaczy historii, dziejów oświaty, obok których pojawiły się nazwiska młodych historyków. Doświadczeni redaktorzy, a zarazem współinicjatorzy tego rodzaju badań i prac nadali całości taki kształt, że uległy zatarciu różnice dzielące badaczy różnych pokoleń.

Tom składa się z dwu części: pierwsza przedstawia dzieje ziemi tarnowskiej w czasach rozbiorów i niewoli, druga — w dwudziestolecie międzywojennym. Na pierwszą składają się następujące prace: *Ziemia tarnowska w okresie przedautonomicznym* Mariana Tyrowicza i Bolesława Łopuszańskiego, *Tarnów i region tarnowski w dobie walk o wolność narodową i społeczną* Mariana Tyrowicza, Jerzego Zdrady *Ziemia tarnowska w okresie autonomii galicyjskiej 1849—1918*. Oświata i kultura regionu tarnowskiego w okresie rozbiorów i niewoli zajęli się tacy znawcy przedmiotu, jak Czesław Majorek i Waclaw Marmon (*Szkolnictwo ludowe w latach 1772—1830, Rozwój szkolnictwa ludowego i pedagogicznego w czasach autonomii galicyjskiej 1870—1918*), Zygmunt Ruta (*Szkolnictwo średnie ogólnokształcące w Tarnowie*), Stefan Kmiecik i Jan Matula (*Szkolnictwo zawodowe*) oraz Stanisław Potępa (*Życie kulturalne w okresie autonomii galicyjskiej*).

Część druga, dotycząca lat 1918—1939, stanowią rozprawy Jerzego Gołębiowskiego (*Stosunki społeczno-ekonomiczne Tarnowa i powiatu tarnowskiego*), Józefa Hampla (*Życie polityczne i walka z sanacją*), Marii Zychowskiej (*Organizacje młodzieżowe w Tarnowie*), Zygmunta Ruty (*Szkolnictwo powszechne, średnie ogólnokształcące i pedagogiczne...*), Stefana Kmiecica i Jana Matuły (*Szkolnictwo zawodowe*), Tadeusza Aleksandra (*Organizacje i instytucje kulturalno-oświatowe*), Marka Białoty (*Prasa Tarnowa*), Wiesława Łozińskiego (*Sport i turystyka*), Henryka J. Maniocha (*Ochrona zdrowia*).